

Aportació de monedes catalanes inèdites al Fòrum Numiscat

X. S. A.

La generalització d'internet a la vida quotidiana està canviant les nostres vides. Són evidents els canvis en la comunicació personal, però també són molts importants els canvis en l'obtenció de coneixements. La informació dipositada a internet sembla inacabable. Sovint, es barregen informacions correctes amb dades inútils, o parcialment destorbadores. Però seguint un criteri correcte, tot allò que abans era difícil de localitzar en una biblioteca pot aparèixer fàcilment a la pantalla de l'ordinador. Una eina útil per a facilitar l'intercanvi de coneixements són els anomenats fòrums o grups de discussió que, sobre qualsevol temàtica, omplen la xarxa.

A principis del 2008 es va crear un fòrum en català dedicat a la numismàtica, especialment dirigit vers la identificació i estudi de les monedes catalanes. L'adreça electrònica és:

<http://numiscat.foroactivo.com/>

Pocs mesos després, el nombre d'inscrits al fòrum ja depassava el centenar, una prova de l'interès que desvetlla la nostra disciplina. A mesura que anava funcionant es va veure que algunes de les monedes objecte de debat o discussió eren prou interessants per no quedar relegades a l'espai virtual. Valia la pena deixar constància escrita de la seva identificació o, simplement, de la seva existència. Els administradors del fòrum i els membres apassionats que enriquien els comentaris amb noves rèpliques i observacions es van adonar d'aquest tresor i van creure convenient fer el possible per divulgar tots els avenços assolits. Amb aquest esperit, la numismàtica catalana s'enriquirà gràcies a l'activitat del fòrum Numis-

cat, ja sigui a través de la millora d'articles monogràfics d'autor, publicats a l'*Acta Numismàtica* i també a d'altres indrets, o bé donant a conèixer algunes monedes d'interès singular com a mèrit col·lectiu del fòrum.

Aquest és l'objectiu del present article i d'altres de semblants que, si res no ho espantalla, es podran llegir els propers anys.

En aquesta ocasió el recull compta amb cinc monedes municipals inèdites, entre les quals destaca la d'una seca desconeguda fins avui: Poboleda.

BALAGUER

L'u de juny de 1328, Alfons el Benigne va concedir llicència a Pere de Cornelles per a fabricar pugeses a Balaguer. Crusafont va identificar una moneda d'aquest personatge que du la llegenda explícita i la representació d'un ocell (imatge A).¹ Ara ha aparegut una nova incusa que du la mateixa representació de l'ocell, i que cal relacionar amb el mateix personatge. La nova incusa té forma quadrada i és anepígrafa.

A

1

1 (ampl.)

1

Balaguer. Concessió de Pere de Cornelles.

Pugesa

Incusa de llautó

Datació: c. 1328

a/ Anepígrafa Ocell passant a l'esquerra dins orla circular.

Ø: 16 × 16 mm (quadrada)

Exemplars: Numiscat (inèdita)

1. M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local (segles XIII-XVIII)*, SCEN, 1990, núm. 1049.

2. X. SANAHUJA, «Noves aportacions sobre les primeres pugeses catalanes del segle XIV», *Acta numismàtica*, 33 (2003), p. 81-100.

3. M. CRUSAFONT, «Més novetats sobre la moneda catalana local», *Acta Numismàtica*, 37 (2007), p. 93-128.

El fet de trobar dues emissions atribuïdes a un mateix personatge no ens ha d'estranyar. Coneixem bé el cas de Ramon Cortit, el qual és documentat que va realitzar dues emissions de pugeses a Àger entre el 1328 i el 1329.² Tampoc no ens ha d'estranyar la forma quadrada de la moneda. Des de fa temps coneixiem l'existència de pugeses d'Arnau de Cervera per a Balaguer de forma rodona i quadrada. I darrerament han anat apareixent força incuses quadrades, com per exemple l'atribuïda a Pere Ferrer d'Agramunt.³

URGELL (BALAGUER?)

Poc es pot afegir a la imatge d'una peça inèdita que du els escacs d'Urgell i que es pot atribuir hipotèticament a alguna de les emissions de la ciutat de Balaguer. El diàmetre més aviat petit la relaciona amb les pugeses de Teresa d'Entença, datades entre el 1314 i el 1328.

2

× 2

2

Atribució incerta, hipotèticament a Balaguer.

Pugesa

Incusa de llautó

Datació: 1300-1350

a/ Anepígrafa Escut d'Urgell apuntat de traç rectilini, de sis escacs.

Doble orla de punts gruixuts

Ø: 15 mm

Exemplars: Arxiu Daniel González Ballvey (inèdita)

GIRONA

La descoberta de nous tipus monetaris locals per a Girona és força inusual. Aquest fet és causat pel precís treball de recerca de Joaquim Botet, que en el seu

moment va deixar confegit un bon catàleg de la moneda gironina. Miquel Crusafont va aconseguir identificar alguna nova moneda, com el diner de Carles amb corona imperial però també va deixar d'il·lustrar dos tipus que no va poder veure i que Botet tampoc no havia aconseguit reproduir o verificar. Un d'aquests tipus era la malla gironina del 1483, que fou publicada el 1993 per F. Domingo Sellart.⁴ L'altre tipus respon a aquesta descripció, segons Botet:

a/ En el camp G gòtica. E llatina en ressegell i una rosa ab creuetes en ressegell.
r/ Escut, en cayró, de les armes de Girona

Botet 481 i Crusafont 1554 (sense imatge)

Botet va atribuir aquesta peça a l'any 1494, que és quan es va ordenar contramarcar amb una rosa els menuts gironins anteriors. La classificació no era gens fàcil. A primer cop d'ull, la peça sembla que dugui la contramarca de la E a sobre de la resta d'elements de la moneda, circumstància que esdevé paradoxal, ja que aquesta marca fou aplicada l'any 1489. L'efecte òptic deu tenir l'origen en el tipus de procediment emprat en la reencunyació. Aquesta dificultat s'observa amb molta claredat en la moneda castellana del segle XVII. En algunes monedes castellanques que duen diverses contramarcas, sovint no és pas la darrera contramarca la que es veu amb més nitidesa, sinó una altra d'anterior que fou aplicada de manera més eficient. Per exemple, és usual que els maravedisos que duen una contramarca de l'any 1641 i una altra de l'any 1658 sorprenguin l'observador perquè sembla que la primera fou picada sobre la segona. Per tant, no hi ha d'haver cap impediment per deduir que aquesta moneda amb rosa/escut fou picada maldestrament sobre una moneda gironina anterior de les de tipus G gòtica/escut que duïen una contramarca E.

4. Vegeu J. BOTET, *Les monedes catalanes*, IEC, 1908-1911; M. CRUSAFONT, *La moneda catalana local...*, op. cit.; i F. DOMINGO SELLART, «Els òbols de Girona del temps de Ferran II», *Acta Numismàtica*, núm. 21-23 (2003), p. 415-416.

3

Diner de Girona.

Datació: 1494

Encunyada sobre un diner de Girona contramarcad amb l'E l'any 1489

a/ Anepígrafa Rosa de sis pètals

r/ Anepígrafa Escut de Girona en cairó

Ø: 15 mm

Pes: 0,7 g.

Exemplars: Arxiu Sanahuja (inèdita)

POBOLEDA

La vila de Poboleda és situada al bell mig de la comarca del Priorat. L'any 2006 tenia 356 habitants. Segons el fogatge de l'any 1553, Poboleda tenia només 55 focs laics, equivalents a poc més de 220 persones. Amb aquesta minvada població, ningú no hauria pensat mai que a Poboleda circulessin monedes pròpies. És per aquest motiu que l'aparició d'una moneda indiscutible ha estat una sorpresa agradable i inesperada.

4

× 2,5

4

Diner de Poboleda.

Datació proposada: 1556-1610 (probablement 1560-1570)

Incusa de llautó

a/ + POBOLEDA Escala, als costats dues claus

Ø: 19 mm

Exemplars: Numiscat (inèdita)

L'escala acostada per dues claus correspon a l'escut heràldic de la vila. Poboleda esdevé ara la darrera seca local identificada, d'una llista que depassa la vui-

tantena de noms. No és, però, la població emissora confirmada amb menys població. Altres poblacions emissores dels segles XVI i XVII també disposaven d'un nombre de focs censats per sota de la seixantena, encara que totes elles ubicades al Pallars (58 focs a Salàs, 46 a la Pobla de Segur, 45 a Sort, i 41 a Vilamur). La veïna Gratallops disposava de 65 focs l'any 1553. La coincidència amb Gratallops no es limita al nombre de focs ni tampoc al fet que ambdues formen part de la comarca del Priorat. Observant la similitud de llurs monedes podem establir que van ser creades seguint un mateix patró. El principal element comú és l'heràldica del senyoriu jurisdiccional, que en aquest cas és l'escala de la cartoixa d'Escaladei. També la mida i el metall coincideixen. És probable, doncs, que la nova moneda de Poboleda tingui una datació propera a la de Gratallops, de la qual coneixem referències documentals entre el 1561 i el 1608.

Poboleda i Gratallops devien obtenir llicència de l'abat d'Escaladei per a fer córrer moneda pròpia. És probable que el Priorat ens proporcioni noves sorpreses en el futur. Encara no coneixem les monedes de Falset, documentades l'any 1561. I és possible que alguna altra població també s'hagués decidit a fabricar moneda pròpia al segle XVI, sobretot ara que sabem que no cal cercar viles massa poblades en aquesta regió del país. El senyoriu d'Escaladei disposava dels següents dominis a l'actual comarca del Priorat, durant el segle XVI: Poboleda, Porrera, Gratallops, Torroja del Priorat, la Vilella Alta, Bellmunt del Priorat, i la Morera de Montsant. Potser alguna altra d'aquestes poblacions també rebé llicència per a fer circular moneda, encara que, de totes elles, només Porrera s'acostava demogràficament a les magnituds, de per si prou moderades, de Poboleda i Gratallops.

REUS

De monedes de Reus, n'hi ha unes deu emissions documentades, de les quals només en coneixem físicament tres. Totes deuen ser fetes de llautó, excepte potser les del segle XV, de les quals es desconeix el metall. L'heràldica de la ciutat, que era vila abans de 1712, du una rosa, a vegades acompanyada de la tiara i les claus de sant Pere. Darrerament ha aparegut alguna incusa que du una rosa com a element principal, però sense llegenda.⁵ Serà difícil poder confirmar l'atribució d'aquestes peces. La peça que presentem a continuació tampoc du llegenda, i ni tan sols té gaire forma de moneda, però amaga unes circumstàncies propícies que s'expliquen a continuació.

5. Per exemple, M. CRUSAFONT, «Més novetats sobre la moneda...!», *op. cit.*, p. 119.

5

× 2,50

5

Incusa de llautó, quadrada, amb les puntes escapçades

Atribució incerta, hipotèticament a Reus

a/ Anepígrafa Rosa de cinc pètals dins doble orla de cordó i sanefa.

Ø: 12 x 12 mm

Exemplars: Museu de Prehistòria de València

Aquesta incusa fou trobada en un tresoret de 3.412 monedes de coure que avui es conserva al Museu de Prehistòria de València.⁶ De les 3.412, n'hi havia 3.405 que eren totes diners de València, majoritàriament de l'època de Carles II i també majoritàriament falsos. La resta eren una moneda romana, un diner de Banyoles, un de Girona, un de Solsona, dos de Barcelona, i aquesta incusa amb la rosa. Els diners de València d'aquest conjunt que no eren falsos eren al seu torn molt gastats, sospitosos o defectuosos. Sembla, doncs, que el tresoret era en realitat una acumulació de peces rebutjades per a la circulació, que segurament fou reunit a finals del segle XVII. I precisament en aquesta dada cronològica és on rau la singularitat de la peça. A finals del segle XVII només restava una única població catalana que mantenia moneda pròpia en circulació: Reus. Podria tractar-se d'un diner de Reus que, havent arribat a València, fos rebutjat per no tenir-hi curs? El diàmetre reduït és excepcional per a les monedes locals tardanes, però les circumstàncies de la troballa també són excepcionals. De moment no sabem la resposta, però la possibilitat existeix.

D'aquesta època es coneixen emissions reusenques documentades els anys 1653 (reencunyada el 1669), 1705 i 1709. De les dues darreres coneixem monedes segures, que duen la data a l'empremta; molt poques de les del 1705 i força més de les del 1709. Però encara no s'ha identificat l'emissió del 1653, reencunyada el 1669.

6. M. DEL M. LLORENS, P. P. RIPOLLÈS i C. DOMÈNECH, *Monedes d'ahir, tresors de hui*; València, Museu de Prehistòria de València, 1997, p. 59. Tresor de Riba-roja de Túria. La imatge és una gentilesa de Manuel Gozalves.